

---

het predikantschap. Het examen werd dan ook niet door de hoogleraren, maar door de curatoren afgenomen. Pas vele jaren en vele discussies met de curatoren later werd een en ander netjes uit elkaar gehaald. De docenten hebben af en toe geprobeerd hier wat aan te doen: in 1860 wilden zij 'Kampen' naar een universiteitsstad verplaatsen, maar kregen van de synode nul op het rekest. In 1879 wees de synode een voorstel om een doctoraalopleiding te starten van de hand, met het argument dat het doctoraaldiploma toch niet door de overheid zou worden erkend – dat de Kamper docenten met dit voorstel het wetenschappelijk niveau zouden willen verhogen, lijkt geen argument te zijn geweest. De invoering van de *duplex ordo* in 1876 ging dan ook geheel aan Kampen voorbij: het was net zo'n *simplex ordo*-opleiding als de katholieke priesteropleiding van die jaren. Het waren zeker niet alleen de gereformeerden die de wetenschap ondergeschikt maakten aan beroepsopleiding en orthodoxie. Valt hier misschien een samenhang te bespeuren tussen de emancipatie van de beide bevolkingsgroepen en het type elites waaraan zo'n emanciperend volksdeel behoefte heeft?

In 1880 richtte Abraham Kuyper de Vrije Universiteit op. Vrij van de staat, want Kuyper accepteerde de *duplex ordo* niet, maar ook vrij van de kerk, want de universiteit richtte zich primair op de realisering van een christelijke maatschappij. Dat de theologische faculteit daarin niettemin een centrale plaats innam, wijt Van Deursen aan het ontbreken van een christelijke wijsbegeerte. Kuyper wist dat ook wel: er is behoefte aan 'een wijsgeerig stelsel, dat uit onze eigen beginselen is opgebouwd, en dat God de Heere ook daarvoor de mannen zende' (Van Deursen, p. 53). Zijn bede zou pas met de komst in 1926 van Dooyeweerd en Vollenhoven worden verhoord, en dat zou vooral problemen opleveren. Kuyper had natuurlijk gelijk. Niet voor niets stelde paus Leo XIII in deze zelfde jaren de *filosofie* (en niet de *theologie*, zoals nog vaak wordt gedacht) van Thomas van Aquino verplicht als wijsgerig denkkader, en dat leverde voor zo'n anderhalve eeuw een redelijk coherente positie van het katholieke kerk in het maatschappelijk leven op. Dus kreeg de theologische faculteit aan de vu een centrale plaats: 'Zij heeft toch ook zeer stellig de roeping, ook over andere faculteiten haar licht te laten schijnen, het licht des Woords', aldus Kuyper, maar Van Deursen oordeelt, dat

de theologie hier vooral als 'noodwoning' dienst moest doen.

Het werd pas echt spannend in de gereformeerde theologiebeoefening na de Doleantie (1886), en nog meer na de vereniging van Afscheiding en Doleantie in 1892. De oprichting van de vu had men in Kampen al met bezorgdheid aangezien: 'Er bestond bezorgdheid dat de sympathie van calvinistisch Nederland zich [zou] kunnen gaan verleggen naar de theologische faculteit van Kuypers geesteskind.' (De Graaf/Van Klinken, p. 79). Al voor de vereniging waren de dolerenden en Kampen met elkaar in gesprek gegaan, daarin voorop gegaan door de Kamper theoloog H. Bavinck. Zijn collega Lindeboom zag er niets in: hij bespeurde bij Kuyper – en dús aan de theologische faculteit van de vu – 'een teveel aan intellectualisme van eigen maaksel, waardoor het luisteren naar de Schrift in het gedrang dreigde te komen' (De Graaf/Van Klinken, p. 81). Hij vertolkte een minderheidsstandpunt, gebaseerd op als achterhaald beschouwde emoties, maar achteraf is dat nog niet zo zeker. Verwoordde hij niet eigenlijk het verschil in mentaliteit tussen een *Vrije Universiteit* en de *vrije faculteit* en een *School van de Kerken*? In ieder geval stellen De Graaf en Van Klinken vast dat de theologie min of meer klem zat tussen bij de tijd blijven en vasthouden aan de gereformeerde uitgangspunten: 'in theologisch opzicht leken de modernen en de ethischen beter te weten waar ze stonden dan hun collega's in Kampen' (p. 67). Die werden in Kampen wel bestreden, maar men kwam, aldus De Graaf en Van Klinken, niet tot een herkenbare eigen theologische positie in actuele discussies. De concurrentie van de vu was voor de curatoren aanleiding op vernieuwing aan te dringen, en er werden drie nieuwe docenten benoemd, onder wie de in Leiden opgeleide en bij de moderne Scholten gepromoveerde Bavinck.

Inmiddels had de theologische faculteit contact gelegd met de uit de Doleantie van 1886 voortgekomen Nederduitse Gereformeerde Kerken, want een vrije faculteit is leuk, maar de afgestudeerden moesten wel brood op de plank hebben. Zo kon ook de vu-faculteit vanaf 1890 een predikantsopleiding gaan verzorgen, een opleiding die door de deputaten van de Gereformeerde synode door de jaren heen zorgvuldig in de gaten zou worden gehouden. De daarmee gepaard gaande spanning tussen wetenschap en ambtsopleiding loopt